

## Tudósok társa

A középmezőny, vékonydombú fiatalemberről első látásra bizony kevesen hinnék el, hogy egyetemi adjunktus és kétyveres családapa, Munka- és leggyakrabban tartózkodási helye: Döm tér 8., az egyetem szervezőkémiai intézete. Nyolc éve, hogy a természettudományi kar vegyész szakán diplomát szerezve azonnal ide került, de a történet sokkal előbb kezdődik.

Valamikor 1939 táján, amikor nevelő nagyszülei beíraták az ambrozfalvi osztatlan elemi iskolába. Falusi lelkész adta az első instrukciókat, s a felszabadulás évében már az orosházi evangélikus gimnázium a táján kopogtatott a jövendő sorsáról mit sem sejtő kis diák. Negyedévkor meg két intő kapott, felévre azonban már jelesre javított. Három év múlva ismét vándorbotot ragadott, s Szegedre, a Sziléri sugárúti általános iskolába iratkozott be nyolcadikba. Menjen a fiú villamoskereselőnek — hangzott a mostohaapa végzése. Tanuljon csak tovább, hiszen még sokra viheti — így Nagy Jánosné, az osztályfőnök. Az eredmény félig-meddig kompromisszum lett, s a matematikához vonzó végzős diák a szegedi vegyipari technikumba került. Innen már egyenes út vezetett az egyetemre.

Most nagyon kell lendíteni az idő kerekén, hiszen még rengeteg mesélni való van. Attól a pillanattól, hogy egyetemi hallgatóból egyetemgyakornok lett, oktatói, tudományos és társadalmi munkát végez. Először vegyésznek, gyógyszerésznek és tanárjelöltnek vezetett gyakorlati foglalkozásokat, az utóbbi három évben már előadásokat is tartott. Kutatómunkája — az organikus katalízis területén a gyűrűs éterek, diolok és szénhidrogének kémiájával foglalkozik — akkor kezdődött, amikor Szegeden az ezzel kapcsolatos tudományos munka éppen megindult.

Hogyan lehet a hazánkban igen olcsó nyersanyagok számító kőolajból, a szénhidrogének elegyéből, értékes vegyipari alapanyagokat előállítani? Ez volt a téma, melynek kidolgozására szerződést kötöttek a Nehézipari Minisztériummal. Hamarosan együttműködés jött létre a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Zelinszkijről elnevezett szervezőkémiai intézete megfelelő osztályával, ahol N. I. Sujkin akadémikus vezetésével már komoly eredmények születtek.

És itt kapcsolódik be az eseménybe ismét a fiatal kutató. Először 1958-ban a Művelődésügyi Minisztérium három hónapos tanulmányútra küldte a Szovjetunióba, ahol felkereste Sujkin professzort. Létrejött a kooperáció, s két év múlva már ezzel a céllal, egy újsághirdetés útján pályázta meg a szovjet aspirantúrát. Kérelmét elfogadták, s négy esztendőig utazott egyhónapos kurzusokra Moszkvában. 1965 júniusában Kovács Kálmán intézeti professzorának jelenlétében védte meg a Lomonoszov egyetemen kandidátusi értekezését — oroszul. Mert hogy közben a nyelvet is meg kellett tanulnia. Azóta a szovjet kollégákkal több közös bulikációjuk jelent meg. Neki ezidáig huszonegy közleményt adták ki, s újabb hatot már le is adott a nyomdába.

Léna, műve nőtte ki magát! Néhány évvel ezelőtt még a gép mellett állt vagy az iskolapadot koptatta, ma már felelős vezető, neves tudományos kutató. Tehetséges, rátermett fiatalok százait nevelte ki az ifjúsági mozgalom Szegeden is olyan beosztásokba, melyekben tisztelet és közmegebecsülés övezi őket. Az idősebbek gazdag tapasztalatai, irányítása és a maguk becsülete segít valamennyiüket abban, hogy eltájékozódjanak az életben, s a maguk szakterületén az átlagosnál nagyobb eredmények elérésére is képesek válnak.

Szobája falán a legnagyobb magyar szervezőkémikus, Zemplén Géza arcképe mellett ott sorakozik Zelinszkij és Sujkin professzorok portréja. Bartók Mihály — mert történetünk hőseit így hívják — 1958 óta a kari pártvezetésben is dolgozik, és „mellékesen” az intézet gazdasági ügyeivel foglalkozik. A rendkívül szoruló, jókedélyű fiatalember szomorú arccal fogadott, amikor munkahelyén kerestem. A portugál meccs miatt...

Nikolényi István

## Ez is karrier

Szerintem egyáltalán nem kis karrier, ha egy fiatalasszony az öt és félezer dolgozót foglalkoztató Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat KISZ-bizottságának titkári posztjára jut el, s ebből eredően 2100 fiatal munkájáért, életének alakulásáért felelős. Palotai Jenőnéről van szó, vagy hogy még többet ráismerjenek: Gábor Erzsébről.

Hogy lehet valakiből KISZ-titkár? Palotai Jenőné bizonyára nem recept hozzá, de a mi körülményeink között mégis tipikusnak mondható. Alig múlt 18 éves, amikor az újszegedi szövőgyár cernázó üzemébe került. 1957 telén jártunk, Varga Pál (ma a gumigyár párttitkára), akkor kezdte meg a KISZ szervezését. Gábor Erzsébről előbb bizalmi lett, azután a 1-es alapszervezet vezetőségének, később az üzemi csúcsvezetőség tagja. 1960-ban felvették a párt soraiba, s még abban az évben a munkásörsebe is. 1961-ben a KISZ-szervezet csúcstitkára, 1963-ban — a nagyvállalat megalakulásakor — a KISZ-bizottság titkára, 1964-ben egy éves pártiskolára került, ahol a várakozáson felül is megálta helyét: ott ismerkedett meg Palotai Jenővel, férjével.

Ma már el sem tudja képzelni magát más feladatkörben, mint az ifjúsági mozgalom. Pedig annak idején el volt keseredve, amikor elhozták a cernázóból, annyira szerette gépét. De a fiatalokkal foglalkozni (olyanokkal, mint saját maga) talán még jobban szeretett.

Mit csinál egy KISZ-titkár? Jelenleg például az foglalkoztatja, hogy miként dolgozik az a 18 ifjúsági munkacsapat, amely a szocialista cím elnyerését tűzte ki célul a vállalatnál; az FMKT munkájának sarjadása; hogyan hat a bizalmi verseny a szervezethez jávulására. Az foglalkoztatja, hogy a KISZ-szervezetek taglétszáma a fiatalok létszámához képest nem kielégítő, s ezen mielőbb változtatni kell. Foglalkoztatja még a kendergyári Gardella-üzemrész, mivel ott csak fiatalok fognak dolgozni; a szeptemberben megrendezésre kerülő selejtkiállítás, s még annyi minden az elmondottakon kívül, hogy azt csak leltárban lehetne hiánytalanul felsorolni.

Márciusban a KISZ végrehajtó bizottsága olyan ülést tartott, amelyen résztvett a vállalat valamennyi gazda-

sági, párt- és szakszervezeti vezetője. Az ülésen elhangzott észrevételek és javaslatok azóta észrevehető változást hoztak. Nemcsak abban a tekintetben, hogy az üzemi részeken is mind gyakrabban hangzik el a „négyoszog” kifejezés (gazdasági + párt + szakszervezeti + KISZ-vezető), hanem, hogy valóban egyre inkább számítanak mindenütt a KISZ-esek, fiatalok munkájára, lendületére s hallgatnak véleményükre is. Nyilvánvaló, nem Palotainéknak voltak problémái a vezetőkkel vagy megfordítva, ő mindig is együtt dolgozott velük. De a közös erőfeszítések eredménye, hogy kevesebb már a fiatalokkal nem törődő kisebb beosztású gazdasági vezető és a „szegénylős” alapszervezeti KISZ-titkár is.

A KISZ-nek súlya van a vállalatnál, s mint a párt ifjúsági szervezetének, tekintélye van a kommunisták körében az talán a legszebb bizonyítéka e tekintélynek, hogy az idén eddig már 14 olyan fiatal lett a párt tagjelöltje, akiknek egyik ajánlója a KISZ-szervezet volt.

A legtöbb vezető, legyen öreg vagy fiatal, sok olyan eredményt tud felmutatni, amely legfőképpen saját érdeme. Palotainé munkája (így van ez minden mozgalmi embernél, funkcionáriusnál) kollektív eredményekben mutatkozik meg. És tegyük hozzá, hogy ezek az eredményekre bátran lehet büszke ő is, és a vállalat KISZ-bizottsága is.

Fehér Kálmán

## Állandó készenlétben

Budapestről, a Ganz Villamosági Művek Gyárából jött Szegedre. Ekkor már több mint tíz évet töltött az olajtűzészeti kazánok társaságában, ebből kilenc évig mint hajóépítész járt a Dunán, pedig a harmincon még innen van. Megszerette a „tüzes” mesterséget. Nagy Tibor ma a szegedi gumigyár erőtelepének főépítésze.

— Mindig az új lehetőségeket és feladatokat kerestem. A hajózás s a Ganzgyári munka után ezért határoztam el magam 1964-ben, hogy a szegedi gumigyárban épülő legújabb SAAKE olajtűzészeti kazánoknál próbáljak szerencsét.

Mit jelent ez a munka, mik jellemzik az energiatelpi feladatokat? — Elsősorban az állandó és szakadatlan készenlét. A termelésnek, a gépeknek egy percet sem szabad megállniuk. A gőznek, a préslevegőnek, a tápvíznek mindig és minden mennyiségben szolgáltatni kell a gyártási folyamatokat. Ez a főfeladat. Ennek érdekében kell „mozgatni” a modern kazánberendezést, ezt az automatikus, finom műszert. Nem szabad egy mozdulattal sem tévedni, mert beláthatatlan károkat keletkeztethet belőle. Mindig ez az érzésem, hogy a kezembem egyszerre sok ember munkája van, és ez az érzés semmivel sem hasonlítható össze. A „permanencia” nem is enged más elfoglaltságot, sőt, a szó szoros értelmében vett szabadidőt sem. A múlt héten például kétszer kellett éjszaka üzemzavar miatt bejőnnöm

az üzembe. Ha vendégségbe megyek, vagy éppen strandra, a tartózkodásomat jelző üzenetet, a cédulát mindig az ajtóréstben hagyom. Hogyha szükség van rám, megtaláljanak.

Nagy Tibor technikusra közvetlenül 16 millió forint értékű berendezést és 26 ember irányítását bízták. De ezenkívül tulajdonképpen az egész gumigyár életét, a termelését is. Az eltelt két év alatt a sokasodó és egyre súlyosbodó feladatokat Nagy Tibor jól ellátta. A szegedi gumigyár javuló teljesítményében az ő sikeres erőfeszítései is benne vannak.

István György

## Együtt a hobby is

A poligraph remegő vonalakkal írja a papírszalagra a kísérlet eredményét. Bonyolult hieroglifák. Aki viszont ért ezen a nyelven, annak izgalmas mondanivalót jelentenek. A vonalhegyek és völgyek a vese keringési tulajdonságait mutatják.

Dr. Jancsó Tamás, a Szegedi Orvostudományi Egyetem élettani intézetének fiatal tanársegédje olvas a jelekből. Szaknyelven szólva: témagazdája a vese keringési viszonyaival foglalkozó kísérletsorozatnak. 1962-ben summa cum laude eredménnyel végezte a szegedi egyetemet, s azután nyomban az élettani intézetbe került.

A kutatómunka mellett természetesen az oktatás is a feladata. Mindkettőt egy közös szigorú cél alá rendeli; lehetőleg úgy dolgozni, hogy az eredmény az emberek gyógyítását szolgálja. Dr. Jancsó Tamás hangja szenvedélyessé válik, mikor erről beszél.

— Vitába szállok minden olyan nézettel, amely ezzel a felfogással ellenkezik. Szerintem minden elméleti kutatással foglalkozó embernek fel kell tennie a kérdést: mire lehet jó munkája?

Négy év mérlege: kilenc tudományos dolgozat, öt előadás a különböző orvosi szimpozionokon, legutóbb Szegeden és Pécsen. A fiatal, tehetséges kutató eredményeivel magára vonta a szakemberek figyelmét.

— Azokat a feladatokat és kötelességeket, melyeket az intézet professzora elébem állít, sohasem érzem és érzem terhesnek. Mesterségem egyúttal hobbym is, a szó legjobb értelmében: reggel 8-tól este 8-ig az intézetben töltöm az időt. Igen, mert én itt érzem a legjobban magam.

A laboratóriumban csend van. Csak az elektromos berendezések ismert zümmögő hangja hallatszik. Dr. Jancsó Tamás előttem érthetetlen szavakat vált munkatársával a fermistorokról, keringési összefüggésekről stb. Néhány pillanát s jelenlétben az észrevétlenségig zsongorodik. Pedig egyet s más még kérdeznél akartam az általa patronált orvostanhallgató KISZ-csoportról, a híres közös beszélgetésekről, arról, hogyan segíti a hallgatókat a tanulásban. Erre azonban már nincs merszem. Nem akarom egy újabb kérdéssel megzavarni a munka és az ember bensőséges kapcsolását.

Matkó István

## A super

Tömörkényi István írja a „superi testületről” a század elején: „Ezek azon férfiak, akik hajók és vízimalmok építésével foglalkoznak. Amit télen összeállítottak, most (tavasszal) vízre eresztik. Ünnepe az, mikor egy kevély, bögösorrú, hasas nagy hajó odaáll legelsőbb a vízre... Ennek az iparnak, melynek iskolája nincs, egy pár festetlen keményfa deszkán kezdődik el a művészete. A super leteszi a fejszét, a baltát, és a biciskáját véve elő, a deszkára faragni kezd: a hajó orrán szép virágok, mint a jól kivarrt szűrőkön szoktak lenni, az orra pedig cifra betűket farag...”

### A legidősebb mester

Fahajót már évek óta nem látni a Tiszán. De a hajóépítés mestersége nem tűnt talán el nyomtalanul? Nem bizony. A tápai hajójavító telepen most is kopácsolnak szüntelenül a superszerszámok. A sójamester, Bodó Károly keze alatt több fiatal ember tanulja a hajóépítés ősi, máig változatlan és újabb fortélyait. Sőt, ők nemcsak javítanak, hanem vashajók bordázatán peng a kalapácsuk. Amikor a legidősebb superről érdeklődöm, mindenki Bába Antal hajóácsot említi.

Bába Tóni bácsi Újszegeden, a Zsombolyai utcai kis házban tölti a nyugdíjasnak kijáró megérdemelt pihenés napjait. Hetvenkettedik évében jár, de néhány évvel ezelőtt még rendszeresen dolgozott. Új ladikokat készített, meg régiak fenekét foltozta, „varrta” — ahogy superi nyelven szokás mondani.

— Hogyan lett super a mestersége?

— Tizenöt éves koromban, 1909-ben inasnak adtak a kotrótelepre — emlékszik vissza. — Az inas első évben boliba küldözgették: élelmet, dohányt, bort hozattak a mestorok, aztán mohát vertem, „varni” tanultam meg, majd a nehezebb munkákat. Három évig inasoktam. Új hajókat is készítettünk, sárhajókat a kotróhajó mellé, meg küves hajókat.

— Mi az a munka, amit „varrás”-nak neveztek?

— Tudja, az a fenék, meg az oldalcszkák tömítése. Először gyékényt vertünk a deszkák közé, arra két tétel mohát, majd a „színvesztőt” és „iszkába”-val lefogattuk. Így nem szirágott be a víz a fenékbe.

### A super — placcon

Az 1900-as években még eleven munka folyt a felsővárosi „superplaccokon” is. Ezeket a hajóépítő telepeken készítették a messze vizeken híres „bögőshajó”-kat. Itt épült az egész Tisza mentének legnagyobb „vízi edénye”. Tóth Ferenc szegedi hajósgazda „Kossuht” nevű bögőshajója, 1896-ban, a millennium évében. Mesélik, hogy egy ízben rászakadt a zentai híd, de a kb. 70–75 Vagonos fahajó-óriás megtartotta a fahidat és épen került ki alóla. Hát ilyen hajókat eszkalálták a szegedi superek!

Amikor Bába Tóni bácsi elcsajátította a mesterséget, új „domentátumos” hajó már nem készült Szegeden. Attól fogva homokoshajókat építettek.

Ha ez is szünetelt, akkor Bába mester és társai beálltak hajósnak a homok-fuvarozó dereglyékre, tolták őket is a talicskát, mint a kukibusok, majd többen elmentek a dolgozni az újpesti hajógyárba. Az 1920-as évek közepétől egymás után épültek ismét az új homokoshajók, amiken a szegedi építkezésekhez szükséges jó marosi, „pátfalvi” homokot szállították.

### Az utolsó fahajó

— Mikor készült utoljára fahajó Szegeden?

— 1947-ben építették a Szabadság homokoshajót a város részére. Ez volt az utolsó, de már ez sincs meg. Pár éve szétverték Tápén, a hajójavítónál, nem tartották érdemesnek a javításra — teszi hozzá az öreg super lemondóan.

Elpusztultak a hajdani superek kezemunkáját őrző „vízi edények”. Pedig mennyi sok vízikészítés került ki kezük alól! Volt tetejes gabonashajó, aminek a kisebb fajtáit „burcellá”-nak nevezték, azután tetejelen homokos „luntra” és dereglye, kotróval dolgozó „sárhajó”, helipiacokra járó „kofahajó”, meg kis „csámesz”. Ezeket kívül ők építették a vízimalmokat, lovasdereglyéket, haltartó bárkákat, kompokát és a vízi edények népes családjának legkisebbjeit, a ladikokat is.

E sok munka közül melyik volt a legnehezebb? — Bába mester alapos ember, nagyon megfontolja a választ. Azután belefog a hajóépítés munkafolyamatának elmondásába. Annak bizony a „fenék mögvetésé”-től a vízerezéséig hosszú sora van... — „A fontos az volt, hogy aki csinálta, az értett hozzá. A hozzáértést pedig a superplaccon, munka közben szereztük. Nem kellett hozzá se könyv, se képesítés. A gyerekek lejárta a superplaccra és az apja vagy más mestor mellett megtanulta a mestorséget, — ha volt hajlamos hozzá.”

### Terhesek, Förgetegek, Vinczék

Így hagyományozódott a szakmai tudás és tapasztalat nemzedékről nemzedékre, s közben persze csiszolódt, fejlődött is.

1799-ben Vedres István, Szeged város hítes földmérő mérnöke írta: „... Az egész ausztriai birodalomban, kivéve a tenger partjait, sehol jobb hajógyártók vagy hajósinálók nem találhatók, mint a szegediek...” Másfél évszázad super-generációi tovább öregbítették a szegedi hajóépítés hírnevét. Volt idő, amikor Duna-menti és balkáni kereskedők is építettek és javítottak búzáshajókat Szegeden. És a folyamat a fahajók elmúlásával nem zárt le: a Terhesek, Förgetegek, Vinczék utódai napjainkban a tápi územben — a fejlettebb technika szintjén — továbbviszik a fahajóépítő öregek szakmai hagyományait.

Juhász Antal

## Mindenki álmodik?

Dr. Kleitman át gyors szemmozdítást követően álmot vezetnek. A tanár vizsgálatot összekapcsolt négyvezetű álmot nagy meglepetésként — becsapott a fiziológiájáról. Állítólag soha sem figyelt, hogy álmodnak. Odaült az alvó emberek, az ágyuk mellé és éjszakánként több- a szemmozgás szor is, többé-kevesebben rendesen felébrednek?